

Franka Perković / Mario Kovač

Diptih "O iskrenosti ili odgovornost kapitala"

Dok ovo pišem, nogometni klub Dinamo (kojega je prema nekim navodima u 2009. godini grad Zagreb financirao s između 80 i 100 milijuna kuna) u dvadesetoj minuti gubi od Real Madrida 0:4.

Franka Perković: Demistifikacija kazališnog financiranja kao put ka ozdravljenju

Predstava Marija Kovača *O iskrenosti ili odgovornost kapitala* premijerno je izvedena u ožujku 2009. godine, dakle prije nepune tri godine, a zaklela bih se da se dogodila davno prije. Imam dojam da se dogodila u neko nevinije vrijeme nego što je ovo sada. Možda se radi o optimizmu pamćenja, ali čini mi se da je 2009. bila godina u kojoj je budućnost još uvijek djelovala relativno pitomo. Tadašnjost se činila dramatično teškom, no ni slutili nismo da nas čeka sadašnjost u kojoj upravo dok ovo pišem, nogometni klub *Dinamo* (kojega je prema nekim navodima u 2009. godini Grad Zagreb financirao s između 80 i 100 milijuna kuna) u dvadesetoj minuti gubi od Real Madrida 0:4¹.

Nešto više od godinu dana prije premijere, našavši se po prvi puta u poziciji moći koja (navodno) raspodjeljuje javna gradska sred-

stva, kao član gradskog Vijeća za programe urbane kulture i kulture mladih Mario Kovač pokušao je javno i progovoriti – o, upotrijebit ću eufemizam – nelogičnostima oko djelovanja kulturnih vijeća u gradu Zagrebu i raspodjeli tih javnih sredstava. Medij kojim se odlučio poslužiti, internetski portal, vjerojatno mu se učinio logičnim izborom – mjestom slobode i potencijalno velike vidljivosti. U nizu blogova objavljivao je pojedinih o radu Vijeća, prijedlozi- ma za pravednije financiranje u kulturi, stvaranje kulturne strategije i sl. Posljednji blog (8. 12. 2007.) opisuje sastanak članova Vijeća s nadležnima (Duško Ljuština) i završava u optimističnom tonu – održan je sastanak, razgovaralo se, imalo se razumijevanja i dobre volje. Ipak, ispod tog teksta, među komentarima, vidljiv je još jedan, pomalo zbunjen, pomalo zgrožen pokušaj komunikacije:

mariOK

19. 01. 2008 12:13 h

Novi tekst za kolumnu sam poslao prije skoro 2 tjedna i još nije objavljen? Osim toga, još prije Nove godine je kolumna maknuta s naslovnice u javno.info stranice... ne

brijem na teorije zavjere no par ljudi mi je reklo da se zamislim o vezama vlasnika javno.com sa čelnicima Grada!?

Očito je da se "javni" prostor internetskog portala za ovaj slučaj aktivizma naglo zatvorio. Ni ja "ne brijem" na teoriju zavjere, no teško je ne zaključiti da se u ovom slučaju javila sasvim prepoznatljiva praksa koju bi osjetljiviji ljudi nazvali cenzurom.

Šest mjeseci nakon ovih događaja Mario Kovač je KUFER-u predložio projekt *O iskrenosti ili odgovornost kapitala*.

Koncept koji je ponudio KUFER-u bio je jednostavan, čak pomalo bizaran:

Kazališno događanje "O iskrenosti ili odgovornost kapitala" želi demistificirati proces financiranja kazališnih projekata u gradu Zagrebu prateći nastanak jedne atipične kazališne predstave od ideje do premijere. Paralelno, u maniri ozloglašanih televizijskih emisija "miljenica tabloida" saznajemo i neke osobne podatke o glumačkoj družini.

Želja sudionika ovog projekta nije da naprave najbolju ili najgledaniju predstavu, postavili su si znatno niže kriterije. Žele napraviti financijski i idejno najtransparentniju predstavu u povijesti hrvatskog glumišta.²

I glumačka podjela koju je predložio imala je bizaran dodatak – producentsku ekipu KUFER-a: *Mario Kovač, Ana Franjić, Dean Krivačić, Zrinka Kušević, Maja Kovač, Ivan Golić te Franka Perković, Dora Ruždjak Podolski i gosti iznenađenja.*

Osim toga, predstava je bila nastavak njegova angažmana na otkrivanju načina funkcioniranja Vijeća za programe urbane kulture i kulture mladih, koji je naprasno prekinut cenzurom na portalu javno.hr.

Nije bilo upitno radi li se o provokativnom kazališnom činu ili ne. Dapače, izgledalo je gotovo sigurno da je u pitanju kazališni događaj koji postavlja prava pitanja, koji će izazvati bujicu reakcija, koji će otkriti pravo stanje stvari u financiranju tzv. javnih potreba u kulturi, koji će odvojiti zrno od kukolja, koji će popu reći pop, a bobu – što već... Bilo je i sasvim izvjesno da će između ostalih velikih istina, *O iskrenosti...* razotkriti i traljavu poslovnu kompetentnost Dore i mene kao KUFER-ovih liderica. Iako nismo do kraja znale u kojem obliku će se razotkrivanje dogoditi-

O iskrenosti ili odgovornost kapitala, s lijeva na desno: Dean Krivačić, Ana Franjić, Ivan Golić i Mario Kovač

ti, mirisalo je na blamažu. Uglavnom, prijavile smo projekt na natječaj Gradskog ureda za kulturu i dobile golemih 150.000,00 kn za tri predstave u 2009. godini, dakle 50.000,00 kn za *O iskrenosti...*

Premijera je održana u GDK Gavella. Na inzistiranje Marija Kovača trebalo se raditi o značajnoj javnoj kazališnoj instituciji, tako da je predstava zapravo bila ambijentalna, a tijekom izvedbe dogodilo se i nekoliko neponovljivih trenutaka: dostavljač pizze, koju su glumci naručili, došao je direktno na pozornicu nesvjestan činjenice kako je predstava u tijeku pa je njegov spontani "diletantizam" izazvao pljesak na otvorenoj sceni; majka Maje Kovač se rasplakala kada je, nakon par mjeseci odvojenosti, vidjela kćer putem Skypea; a tu je i anegdotalni skok Sonje Kovačić iz publike na pozornicu koji ću naknadno pojasniti. Koncept je bio vrlo jednostavan. Mario je na pozornicu doveo petero izvođača (Maja Kovač, kako je ranije spomenuto, javila se *Skypeom* iz Bilbao) i locirao njihovu trenutnu umjetničku i socijalnu poziciju unutar hrvatske kulturne scene. Zatim je na temelju dokumenta *Program javnih potreba u kulturi za 2009. – razrada* Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba usporedio omjere financiranja tzv. nezavisne i institucionalne zagrebačke kulturne scene, osvrnuvši se na očit nesrazmjer u udjelu programskih sredstava za HNK Zagreb u korist najveće nacionalne kazališne kuće. Na primjeru

vlastitog iskustva u Vijeću za programe urbane kulture i kulture mladih pojasnio je nesretne mehanizme trošenja javnog novca u kulturi. U jednom je trenutku ansambel predstave ogladnio pa su naručili pizzu koja je tijekom predstave i dostavljena. Na kraju predstave pozvao je mene kao članicu KUFERA i "producenticu" pa smo na licu mjesta potpisali autorske ugovore i napravili finansijsku analizu troškovnika predstave:

- najam Gavelline dvorane: 13.405,00 kn (govoreći o najmu, pogrešno sam navela iznos od 30.000,00 kn, na što je Gavellina producentica Sonja Kovačić dotrčala iz gledališta i upozorila me na pogrešku koja je zatim i ispravljena na što je ravnatelj kazališta Darko Stazić primjetio da bi producentici bilo mudrije da je ostavila "pogrešnu" cijenu i naplatila je KUFER-u);
- kostimi: 4.500,97 kn;
- rekviziti: 166,00 kn (pizze i nekoliko konzervi pive);
- preostali iznos ravnomjerno je raspoređen na autorske i glumačke honorare: 6 x 5.321,20 kn bruto (Mario Kovač, Ana Franjić, Dean Krivačić, Zrinka Kušević, Maja Kovač, Ivan Golić).

Pretpostavit ću da smo pozitivno razriješili postmodernu dilemu o tome postoji li angažirano kazalište ili ne te je li aktivizam u kazalištu uopće moguć, pa mirne duše mogu ustvrditi da se u ovom slučaju zaista radilo o evidentnom, onda, kao i danas, izuzetno rijetkom kazališnom aktivizmu. Vjerujem da je prostor nezavisne kazališne scene, iako nešto manje vidljiv, ipak još uvijek i prostor slobode. Predstava je nastavila svoj život gostujući po produkcijском ključu³ u Teatru &td te na festivalima FAKI, PUF, Zadar snova. Gostovala je također na festivalu Demoludyu Olsztynu u Poljskoj koji je 2009. godine ugostio predstave zemalja bivše Jugoslavije. *O iskrenosti...* je predstavljala Hrvatsku i nakon izvedbe, kao dio koncepta potaknula je žestoku raspravu o mehanizmu raspodjele sredstava za kazališne produkcije u Poljskoj.

I tako se aktivizam u kazalištu, i to ne bilo kojem, nego baš u Zagrebačkom dramskom kazalištu *Gavella*, ipak dogodio. Koji su bili njegovi dosezi nije jednostavno izmjeriti. Je li se nešto temeljno promijenilo? Ne, nije. Uvrjedeni komentari i pokoji skinuti pozdrav zaista ne mijenjaju, prije potvrđuju ono što smo i prije *napada Iskrenosti* znali. Prije nekoliko mjeseci dogodila se još jedna erupci-

ja nezadovoljstva radom gradskih kulturnih vijeća, uzrokovana istim problemima koje smo bistrili prije gotovo tri godine. Ovih se dana (studen 2011. godine - op. ur.) na razini države, unutar aktualnih sukobljavanja izbornih političkih programa, kultura spominje usputno, krajnje površno i uglavnom unutar poznatih neuspjelih kulturnih obrazaca pa nastavak marginalizacije kulture od strane tzv. političkih elita u ovom trenutku izgleda nedvojbena, a kulturna strategija i dalje je sveti gral, a ne javni dokument praktičnog sadržaja.

Ipak, u predstavi *O iskrenosti ili odgovornost kapitala* kazalište je progovorilo o sebi, a time neizostavno i o društvu. Nezavisna scena progovorila je o svojoj stvarnosti (zaista sasvim iskreno - pa sam tako i ja dobila svojih pet minuta blamaže i prtjanja s brojkama), o paralelnoj stvarnosti sakrosanktnih institucija i bespućima birokracije u kulturi. Pružena je informacija o funkcioniranju strukture, objektivne činjenice dovedene su u odnos. Daleko od toga da je (ne)sustav time promijenjen, ali dogodila se demistifikacija koja je put ozdravljenja.

Dok dovršavam ovaj tekst, slušam vijest kako je HAZU otvorila svoja vrata građanima. Kažu: "Na Akademiju se gleda kao na okoštalu i konzervativnu instituciju i ideja otvorenih vrata rodila se kako bismo svoj rad približili široj javnosti. Svi su pozvani da poslušaju koncerte, pogledaju vrijedne grafike u rukavicama pa čak i dođu u moju radnu sobu, ako požele..." Pa dobro. Mic po mic.

Mario Kovač: Borba se nastavlja!

Inspiracija za ovu predstavu došla je iz mog rada u Vijeću za programe urbane kulture i kulture mladih u sklopu Gradskog ureda za kulturu grada Zagreba. Kako je moj kazališni *background* ponajviše inficiran studentskim kazalištem i djelovanjem u Schmrztz Teatru koji za više od pet godina svog djelovanja nikad nije tražio (ni dobio!) niti kunu iz gradskog, državnog ili bilo kojeg drugog proračuna⁴, naprosto nisam mogao vjerovati za što sve potražuju sredstva kazalištari i performer. Jedan od bizarnijih primjera bio je zahtjev mlade akademske umjetnice (ime namjerno izostavljam štiteći "poslovnu tajnu"⁵) za 45.000,00 kuna kako bi u nizu trgovačkih centara izvodila plesni performans koji kritizira potrošački mentalitet. Sjetivši se bezbrojnih performansa, hepeninga i angažira-

O iskrenosti ili odgovornost kapitala, Dean Krivačić, Mario Kovač, Ana Franjić, foto: Ivan Golić

nih predstava koje smo tijekom devedesetih, često riskirajući batine i hapšenja, izvodili sa Schmrztzom nisam se mogao ne zapitati: "Tko je ovdje lud? Tko njoj, ili bilo kojem umjetniku, brani da izvodí svoje angažirane performanse i bez 45.000 kuna?". Zar je uistinu došlo dotle da se više ne može spontano skupiti grupica umjetnika koja radi na nekom zajedničkom umjetničkom djelu, a da se

prvo ne bace na zatvaranje finansijske konstrukcije ili pisanje produkcijske studije?

Potaknut tim pitanjima, počeo sam volonterski i bez honorara pisati kolumnu na mrežnim stranicama jednog javnog portala upravo u želji da demistificiram tijekom raspodjele gradskog novca za kulturu i podijelim svoje iskustvo sa čitateljima. No, nakon što su vlasnici mrežnih stranica

“Tko je ovdje lud? Tko njoj, ili bilo kojem umjetniku, brani da izvodi svoje angažirane performanse i bez 45.000 kuna?” Zar je uistinu došlo dotle da se više ne može spontano skupiti grupica umjetnika koja radi na nekom zajedničkom umjetničkom djelu, a da se prvo ne bace na zatvaranje financijske konstrukcije ili pisanje produkcijske studije?

bez ikakvog objašnjenja i odgovora na moje e-mailove prestali objavljivati kolumnu te nakon što sam “pozvan na red” od strane tadašnjeg čelnika GUZK-a, gospodina Ljuštine, odlučio sam borbu preseliti na teren gdje se bolje snalazim, na kazališne daske.

Najlogičniji odabir za produkcijsku platformu predstave ovog tipa bila je kazališna skupina KUFER (Kazališna udruga frustriranih redatelja) koji su mi česti suradnici na nekomercijalnim kazališnim projektima. Otvorenost Franke Perković i Dore Ruždjak Podolski alternativnim oblicima kazališnog stvaralaštva omogućila je brojnim mojim kolegama i kolegicama neometan umjetnički rad u skromnim, ali ipak relativno sigurnim produkcijskim uvjetima. Držim da bi se o takvom modelu suradnje dala napraviti zanimljiva studija ili rasprava te da bi ga valjalo češće praktično primjenjivati u uvjetima rada našeg glumišta.

Sama predstava *O iskrenosti ili odgovornost kapitala* sastojala se od nekoliko dijelova. U prvom dijelu smo svi mi koji smo glumili u predstavi, u obliku ironičnog komercijalnog *trailera*, izvodili odlomke iz predstava za djecu u kojima inače glumimo sa željom da naglasimo kako su upravo te predstave većini nas glavni izvor kazališnih prihoda. Kada bi se nezavisni kazalištarci u Hrvatskoj koncentrirali isključivo na rad u predstavama “za odrasle”, riječima moje babe, “teško bi se kruva najeli” osim, naravno, ako nisu umreženi u europske fondove i dotacije nadležnoga ministarstva.

Nakon uvoda, slijedio je niz osobnih iskaza u kojima je svatko od nas iznio svoj aktivistički umjetnički angažman te pobrojao sva događanja, demonstracije, hepeninge i akcije u kojima smo sudjelovali volonterski, bez honorara. Kako su u pitanju mahom bili izvođači s kojima već godinama surađujem na sličnim projektima (Schmrtz Teatar, Nova Grupa, Dada Jihad, Zvonko & Gradski Ured Za Kul-

туру – da navedem samo neke), ovo je ujedno bio i najduži dio predstave u kojem smo pokušali detektirati vlastite motive političkoga i društvenoga angažmana putem umjetnosti.

Slijedio je drugi oblik krajnje iskrenosti, predstavljanje profita od umjetničkog rada. Transparentno do zadnje kune podijelili smo s publikom vlastite kompromise u umjetničkom radu s naglaskom na projektima koje smo radili isključivo iz financijskih razloga (sapunice, *reality* emisije, reklame...). Kako bi se “opravdali” za takvu “izdaju” umjetničkih ideala, glumci su iskreno priznali na što su dotični novac i potrošili. Publika se tijekom izvođenja ovog dijela predstave najčešće zgražala nad nesrazmjernom zaradenog novca tijekom rada na tim umjetnički “manje vrijednim” žanrovima u odnosu na izrazito skromne ili praktički nepostojeće budžete aktivističkih projekata.

Nakon toga slijedila je komunikacija s “umjetničkom dijasporom” koja je, nezadovoljna uvjetima umjetničkog rada u domovini, otišla trbuhom za kruhom širom Europe školujući se na umjetničkim školama i nastupajući bez radne dozvole s raznim nezavisnim trupama. Na većini izvedbi tu dijasporu je predstavljala Maja Kovač javljajući se iz Španjolske, Češke i Austrije dok je u kasnijim izvedbama tu ulogu preuzela Ana Franjić javljajući se iz Velike Britanije.⁶ Brojka mladih umjetnika iz Hrvatske koji su, uglavnom s pravom, digli ruke od domovine vjerojatno se mjeri u tisućama, a uvid u njihov rad te uspjehe u inozemstvu je obično teško dostupan. Bilo bi zanimljivo vidjeti planira li se novo Ministarstvo kulture pozabaviti tim problemom ili će ga kao svi dosadašnji postavi dotičnog Ministarstva, gurati pred tepih i naprosto se praviti da svi ti ljudi ne postoje te ih tako izbrisati s mape hrvatske kulture.

Završili smo rezimiranjem dosad viđenog s obveznom prezentacijom svih računa i troškova vezanih uz predstavu kao što ih je u svom dijelu teksta predstavila producentica predstave Franke Perković. Na kasnijim izvedbama predstave glumci su morali “podnijeti račune” publici te prezentirati na što su potrošili honorare. U moru uobičajenih dosadnih računa (krediti, podstanarske režijske, sitna zadovoljstva i hobiji, izleti, špeceraj...) pozitivno se isticao primjer našeg tehničara Ivana Golića koji si je honorarom od premijere, visinom izjednačenim s glumačkim honorarima, kupio rabljeni motor. Istoga je, turirajući ga

do granica slušne izdržljivosti, prezentirao publici na das-kama Teatra &td. Nakon same predstave svi izvođači presukli bi se u svečanu odjeću te bi se družili s publikom kao što je uostalom i običaj nakon svake bolje premijere. Reakcije javnosti i struke na samu predstavu bile su mahom pozitivne. Detektirali smo problem nepravedne i netransparentne raspodjele sredstava (sredstva!, koji prekrasan eufemizam za NOVAC!) za umjetničke projekte, kao i razgranati mehanizam nejasnih kriterija ocjenjivanja kvalitete umjetničkog rada. Nakon predstava javljali bi nam se brojni kolege sa svojim pričama i iskustvima na istom polju pa bi najčešće završili plaćajući jedni drugima na ramenu za šankom kazališnog kafića.

Jesmo li išta promijenili ovom predstavom (jer, podsjetimo, cilj svakog aktivizma je PROMJENA)? Čisto sumnjam: mehanizam raspodjele novca je i dalje nedovoljno transparentan, iako je određeni napredak uočljiv, pretežno zahvaljujući inicijativi članova raznih umjetničkih vijeća pri GUZK-u a ne samom Gradskom uredu za kulturu. Prilikom odabira kadra za visoke ravnateljske i direktorske funkcije i dalje je vidljiv trend izbora po stranačkoj ili ideološkoj pripadnosti umjesto po umjetničkoj izvrsnosti i kvalitetama, a i većini glumaca potpuno odgovara ova politika “sivih zona” unutar koje mogu obavljati sitne financijske makinacije i tezgarići sjedeći na dvije stolice odjednom – primiti plaću u ansamblu nekog gradskog kazališta te istovremeno spuštanjem cijena, jer već imaju osiguranu egzistenciju, oduzimati poslove kolegama koji djeluju kao nezavisni umjetnici.

Bez obzira na sizifovski predvidljiv poraz u toj borbi, ipak mi je bilo drago raditi na ovom projektu s kolegama i kolegicama koji me konstantno podsjećaju na prave razloge zbog kojih smo se počeli baviti ovim pozivom još kao klinčići. I znam da barem u njih mogu imati povjerenja kad god se ponovo uhvatim jednog ovakvog neprofitnog projekta, da će mi se pridružiti u takvoj “privremenoj autonomnoj zoni” uglavnom bez honorara i bez fige u džepu.

Prijatelji, la lotta continua!

U prvom dijelu smo svi mi koji smo glumili u predstavi izvodili odlomke iz predstava za djecu u kojima inače glumimo, sa željom da naglasimo kako su upravo te predstave većini nas glavni izvor kazališnih prihoda. Kada bi se nezavisni kazalištarci u Hrvatskoj koncentrirali isključivo na rad u predstavama “za odrasle”, riječima moje babe, “teško bi se kruva najeli” osim, naravno, ako nisu umreženi u europske fondove i dotacije nadležnoga ministarstva.

¹ Utakmica je završila porazom Dinama 2:6; no samo dva tjedna kasnije klub je doživio još sramotniji poraz na Maksimiru od Lyona 1:7 čime je i službeno postigao najgori rezultat u povijesti nogometne Lige prvaka u takmičenju po skupinama (op. M. K.).

² Tekst preuzet iz programske knjižice predstave.

³ Nakon gostovanja u gradskom kazalištu bogato financiranom i od Ministarstva kulture predstava je konceptualno izvedena po dvoranama i festivalima različitih financijskih struktura: Teatar &td kao kazalište pod okriljem Zagrebačkog sveučilišta, FAKI (Festival alternativnog kazališnog izričaja) kao svojevrsna smotra vaninstitucionalnih i niskobudžetnih kazališta, PUF (Pulski festival) kao jedini relik studentskih kazališta vezanih uz legendarni IFSK (Internacionalni festival studentskog kazališta) te Zadar snova kao vodeći nezagrebački festival namijenjen kazalištu, suvremenom plesu i performansu. Svaki od tih festivala i kazališta njeguje svoje specifične probleme vezane uz financiranje te je bilo zanimljivo pratiti reakcije publike koje su se odnosile na taj segment predstave.

⁴ Nerijetko smo si sami plaćali i putne troškove prilikom gostovanja na “područjima od posebne državne skrbi”: Vukovar, Knin, Pakrac...

⁵ Nema potrebe da glumim Ankicu Lepej jer mlada umjetnica ipak nije dobila tražena sredstva. Da jest, drage volje bih otkrio njen identitet.

⁶ Na pozornici bi je tada mijenjale Maja Katić i Iva Mihalić, profesionalne glumice s bogatim aktivističkim “pedigroom” – također bivše članice Schmrtz Teatra.

⁷ Također kupljenu novcem iz budžeta predstave te opravdanu R1 računima.